

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 741.02:7.021(477)°06:[7.013+7.017.4]
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-1-5>

Уляна БАЛАН,
orcid.org/0000-0003-1827-3720
старша викладачка кафедри цифрового мистецтва
Київського національного університету технологій та дизайну
(Київ, Україна) balan.uh@knutd.edu.ua

Світлана ПАШУКОВА,
orcid.org/0000-0001-6890-1145
старша викладачка кафедри цифрового мистецтва
Київського національного університету технологій та дизайну
(Київ, Україна) pashukova.sg@knutd.com.ua

ПРАКТИКА СКЕТЧІНГУ В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Стаття досліджує роль урбан-скетчингу в контексті української культури та сучасних викликів, зокрема, сучасному стану скетчингу та скетч-спільнот в умовах російської агресії в Україні. Автори розглядають еволюцію цього мистецького руху в Україні, починаючи з появи перших скетч-спільнот та закінчуючи сучасними трендами у використанні цифрових технологій для створення та поширення скетчів. В основу аналізу покладено результати спостережень за учасниками урбан-скетч спільнот різних міст України, їхні враження від участі у скетч-сесіях та участі у виставках. Зокрема, у статті розглядається важливість урбан-скетчингу як засобу візуальної комунікації, який дозволяє не лише відтворювати міський пейзаж, але й використовувати мистецьку візуалізацію для створення образів, що відображають соціальні проблеми та реалії країни, зокрема, наслідки війни та втрати культурної спадщини, соціальну кризу та вимушену еміграцію. Висвітлюються різні аспекти використання урбан-скетчингу як засобу соціальної активності та громадської підтримки, включаючи спільні скетч-сесії, організацію виставок та публікацію скетчів у соціальних мережах. Автори детально аналізують вплив урбан-скетчингу на популяризацію української культури в міжнародному мистецькому просторі та передачу інформації про ситуацію в Україні під час війни. Завдяки публікаціям скетчів українських митців у соцмережах, українське мистецтво стає більш помітним та привертає увагу до важливих соціальних тем. Окремо розглядається роль урбан-скетчингу у збереженні культурної спадщини та використанні його як засобу підтримки місцевих громад та мешканців. На основі аналізу досліджень та практичного досвіду учасників скетч-спільнот формулюються рекомендації щодо подальшого розвитку урбан-скетчингу в Україні та його використання як інструменту соціальної активності та культурної підтримки.

Ключові слова: скетчинг, соціальні мережі, скетч спільноти, образотворче мистецтво, візуальна комунікація.

Uliana BALAN,
orcid.org/0000-0003-1827-3720
Senior Lecturer at the Department of Digital Art
Kyiv National University of Technology and Design
(Kyiv, Ukraine) balan.uh@knutd.edu.ua

Svitlana PASHUKOVA,
orcid.org/0000-0001-6890-1145
Senior Lecturer at the Department of Digital Art
Kyiv National University of Technology and Design
(Kyiv, Ukraine) pashukova.sg@knutd.com.ua

TECHNICAL AND AESTHETIC ASPECTS OF UKRAINIAN CONTEMPORARY SKETCHING

This article explores the role of urban sketching in the context of Ukrainian culture and contemporary challenges, particularly the current state of sketching and sketch communities amidst Russian aggression in Ukraine. The authors examine the evolution of this artistic movement in Ukraine, tracing its origins from the emergence of the first sketch

communities to contemporary trends in the use of digital technologies for sketch creation and dissemination. The analysis is based on observations of participants in urban sketch communities from various cities in Ukraine, their impressions of participating in sketch sessions, and involvement in exhibitions.

Specifically, the article discusses the importance of urban sketching as a means of visual communication, allowing not only the reproduction of urban landscapes but also the use of artistic visualization to create images reflecting social issues and realities of the country, including the consequences of war and loss of cultural heritage, social crisis, and forced emigration. Various aspects of using urban sketching as a tool for social activity and community support are highlighted, including joint sketch sessions, organizing exhibitions, and publishing sketches on social media. The authors thoroughly analyze the impact of urban sketching on popularizing Ukrainian culture in the international artistic sphere and conveying information about the situation in Ukraine during the war. Through the publication of sketches by Ukrainian artists on social media, Ukrainian art becomes more visible and draws attention to important social issues. The role of urban sketching in preserving cultural heritage and its use as a means of supporting local communities and residents are also examined separately. Based on research analysis and practical experience of sketch community participants, recommendations are formulated for further development of urban sketching in Ukraine and its use as a tool for social activity and cultural support.

Key words: sketching, social networks, community sketching, visual arts, visual communication.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть практика скетчингу стає все більш помітним мистецьким явищем у світі, займаючи окреме важливе місце як в образотворчому мистецтві, так і в культурному житті суспільства. Скетчинг активно використовується та розвивається у світі, сприяючи культурному, творчому та інтелектуальному розвитку суспільства (Пашукова, Чембержі, Дубрівна, 2023). Скетчинг дає можливість виразити творчі ідеї та концепції шляхом швидких начерків. Це дозволяє митцям вільно експериментувати з формами, композицією та кольором, а також втілювати свої ідеї та відчуття. Також скетчинг є інструментом для дослідження нових ідей та концептуального проектування та може бути засобом спілкування та обміну ідеями між митцями, дизайнерами та глядачами. Через нього відбувається активна взаємодія, обговорення та співпраця, що, зокрема, сприяє формуванню мистецьких спільнот та культурного обміну. З метою глибшого розуміння цієї проблематики важливо чітко визначити ключові аспекти, які потребують аналізу та розгляду. Практика скетчингу відіграє важливу роль у спостереженні та документуванні оточуючого світу. Він дозволяє зафіксувати моменти життя, ландшафти, архітектурні деталі та інші об'єкти, що допомагає зберігати пам'ять та історію регіону. Незважаючи на потенційну важливість скетчингу як засобу мистецького виразу та дослідницького інструменту, наукові дослідження та публікації, присвячені цій темі в українському контексті, є недостатніми та потребують додаткового дослідження, і особливо зараз, в умовах війни, коли візуальна фіксація та помітність в світовому мистецькому просторі для України є важливою і ефективною складовою збереження національної ідентичності.

Аналіз досліджень. Скетчинг, який здебільшого розглядається як швидкий замальовок або

начерк з натури, давно існує у контексті образотворчого мистецтва, в якості допоміжного інструменту для основного твору. До прикладу, можна зазначити середньовічні манускрипти, які часто містять такі замальовки, що відображають оточуючу дійсність та виражають актуальні ідеї свого часу, і вони є цінним джерелом для культурологічних та історіографічних досліджень, допомагають розуміти різні аспекти життя та світогляду людей минулих епох. В своїй роботі Курилко Т. досліджує маргінальне оздоблення Псалтирів Ратленда (Add MS 42130, бл. 1260 р.) та Латтрелла (Add MS 62925, 1325-1340) створене в різні часи і аналізує на прикладі цих рисунків уявлення тогочасного суспільства, а саме політичний контекст досліджуваної спільноти, культуру, звичаї, традиції; повсякдення, особливості сприйняття навколишнього світу та відображення актуальних своєму часу та локації ідей та настроїв (Курилко, 2021).

Короткотривалий рисунок, начерк окрім допоміжної, підготовчої функції в творчому доробку митця ставав окремим самостійним свідченням обставин і подій в часи суспільної кризи, про що пише Майстренко-Вакуленко Ю. в своїх дослідженнях, присвячених фронтовим рисункам українських митців періоду другої світової війни (Maystrenko-Vakulenko, 2021) та рисункам українських художників в евакуації (1941–1945) (Майстренко-Вакуленко, 2021). Зазначаючи, що саме рисунок в кризових умовах ставав нішею, в якій митці могли проявити свою творчу індивідуальність. У фронтових начерках були зафіксовані реалії того часу, а рисунки евакуйованих художників були більш насиченими часом та емоційно глибшими, сповненими спогадів та роздумів (Майстренко-Вакуленко, 2021).

Також важливим є дослідження технічного процесу створення скетчів, які зазнають трансформацій, зокрема з глобальною цифровізацією

мистецького контенту. У своїй книзі «Мистецтво міського скетчінгу» Майкл Абрамс досліджує різноманітні техніки, інструменти та підходи до скетчінгу, охоплюючи як традиційні, так і цифрові методи та нагадує про те, що наша здатність використовувати руки як інструмент сприймання допомагає нам «бачити», сприймати та розуміти наше оточення (Abrams, Michael, 2021).

Андрій Нікітін у своїй статті оцінює ефективність запровадження техніки скетчінгу у освітньому процесі студентів творчого напрямку, і зазначає що короткочасний рисунок є одною з важливих практичних складових розвитку творчих навичок майбутніх художників та акцентує, що вивчення та поєднання основ академічного рисунка з короткочасним рисунком є ефективним методом вдосконалення творчих навичок студентів та розкриття їхнього творчого потенціалу (Нікітін, 2020).

Важливим дослідженням для розуміння перспектив розвитку скетчінгу в Україні є праця Уго Баррос Коста, Сальвадор Гілаберт Санс, Педро Моліна-Сілес, яка присвячена міжнародній урбан-скетч спільноті (Barros Costa, Hugo, 2019), адже локальні урбан-скетч спільноти є в різних містах України та підтримують комунікацію з вищезначеною міжнародною спільнотою.

Мета статті полягає у аналізі та розгляді розвитку практики скетчінгу в Україні, а також в оцінці сучасного стану цього виду мистецької діяльності. Зокрема, дослідження спрямоване на вивчення історичних аспектів еволюції скетчінгу в українському контексті, огляд сучасних підходів та методик використання скетчінгу, а також виявлення впливу цієї практики на культурне та мистецьке середовище України. Додатково, стаття спрямована на з'ясування ролі скетчінгу у формуванні національної ідентичності в контексті сучасних викликів, зокрема, в умовах війни, а також визначення перспектив подальшого дослідження цього важливого аспекту української мистецької та культурної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі скетчінг існує як індивідуальна мистецька практика, як інструмент швидкої візуалізації ідеї митця та як суспільне явище, що виражається в створенні та розвитку скетч-спільнот як локальних, так і міжнародних. Зокрема, відомою і однією з активних організацій є Urban Sketchers, що заснована в 2009 році і діє до цього часу. Урбан скетчери – це художники, які спеціалізуються на створенні малюнків архітектурних об'єктів, вуличних краєвидів, міських пейзажів та інших аспектів міського середовища. Вони працюють безпосередньо в міському середовищі та використовують різноманітні художні техніки, такі як олівець, акварель, туш, маркери та інші, а також

графічні редактори в планшетах, для створення своїх робіт. Вони можуть працювати швидко, фіксуючи моментальні враження або докладно вивчаючи деталі міського краєвиду. Урбан-скетчінг виходить за межі простої мистецької творчості, перетворюючись у засіб сприйняття та взаємодії з міським середовищем. Урбан-скетчери подорожують, відвідуючи різні міста та регіони, щоб відобразити різноманітність міського життя та архітектурних стилів.

Урбан-скетчінг, як важлива форма візуального мистецтва, набуває все більшої популярності та визнання у всьому світі. Це не лише засіб виразу для художників та любителів малюнка, але й потужний інструмент для відображення міського середовища та його особливостей.

Україна, зі своєю багатою історією, культурним розмаїттям та містами з унікальною архітектурою, також не залишається осторонь цього процесу. Українські урбан-скетч спільноти великих міст, таких як Київ, Одеса, Харків, об'єднують як професіоналів, так і аматорів, які малюють вуличні сцени та зафіксують зміни у міському пейзажі. Це сприяє увазі до культурної спадщини міста та стимулює творчість та громадську активність. Учасники таких спільнот виявляють зацікавленість не лише у мистецькому аспекті, але й у соціально-культурному контексті міста (Fredriksson, 2023). Вони активно приєднуються до дискусій з питань міського розвитку та проявляють громадянську позицію через увагу до старої архітектури та проблем збереження міського спадку. Такий підхід відкриває нові можливості для самовираження, соціальної активності та співпраці у громадському просторі, сприяючи розвитку міської культури та ідентичності.

Перший український кемп з урбан-скетчінгу, що відбувся у Харкові восени 2020 року, мав значний вплив на розвиток мистецтва та культурну інтеграцію в українському суспільстві. Впровадження такого формату, аналогічного міжнародному симпозиуму скетчерів, свідчить про розширення та зростання інтересу до урбан-скетчінгу в Україні. Такі заходи мають значний потенціал у культурно-соціальній інтеграції, оскільки спонукають взаємодію між митцями з різних регіонів країни та сприяють взаєморозумінню та обміну досвідом. Участь місцевого населення у заході та їх активна взаємодія з урбан-скетчерами дозволяють відчувати місто як живе та унікальне середовище, а також заохочують зацікавленість у збереженні та розвитку міської спадщини.

Ініціатива такого формату виявляється як важливий елемент формування культурної ідентичності та підтримки громадських ініціатив у сфері міського розвитку. Україна, з її багатою історією та архітектур-

ною спадщиною, стикається з потребою збереження цих цінностей в умовах змін та викликів, включаючи наслідки воєнного конфлікту. Урбан-скетч спільноти в містах України грають важливу роль у фіксації архітектурної спадщини та відображенні сучасного стану міст під час війни. Вони залучають художників, архітекторів та місцевих мешканців для створення малюнків та скетчів міського ландшафту, а також фіксують зміни, які відбуваються в архітектурі та житті міста під час конфлікту. Це допомагає не лише відтворити руйнування, а й передати емоційний стан людей, які переживають ці події.

Публікація скетчів урбан-скетч спільнот в соціальних мережах та спеціалізованих онлайн виданнях дозволяє поширити образи та інформацію про наслідки війни, залучити увагу до проблеми та спровокувати обговорення. Це надає можливість глядачам з різних країн отримати об'єктивне уявлення про те, що відбувається в містах України внаслідок російської агресії. З прикладів є публікація в офіційному зині урбан-скетчерської спільноти «Drawing Attention» статті Ніни Хащиної «Щоденник війни» з скетчами художників з України, які стали очевидцями початку російського вторгнення в Україну і фіксували це в своїх скетчах як в візуальному щоденнику (Drawing Attention, 2022).

Під час війни урбан-скетчинг перетворюється не лише на інструмент фіксації моменту, але й на засіб вираження спільного емоційного стану суспільства та підтримки духу спільноти. Він слугує для стимулювання відчуття приналежності до місця проживання, сприяючи самоідентифікації та підтримці зв'язку з архітектурною спадщиною та історією регіону. Крім того, виставки урбан-скетчів мають значний потенціал для просування світовому співтовариству інформації щодо наслідків війни та обсягів руйнувань. Вони можуть стати майданчиком для відкритої дискусії та обміну думками між художниками та глядачами, а також викликати увагу до потреб та проблем місцевих громад та їхніх мешканців.

Урбан-скетчинг, як форма візуального мистецтва, відтворює не лише спогади про міста та їхню архітектурну спадщину, але й відображає сучасні реалії, включаючи воєнні події та їхні наслідки. Україна, з її багатою культурною спадщиною та унікальними містами, є джерелом натхнення для урбан-скетчерів, які фіксують та досліджують міський пейзаж. Участь у скетчингу спільнот дозволяє не лише зберегти архітектурну спадщину, а й відобразити стан міста під час війни. Публікація скетчів у соціальних мережах та організація виставок урбан-скетчів в інших країнах створюють можливість показати світові наслідки війни та привернути увагу до проблем міст та їхніх мешканців. У такий спосіб урбан-скет-

чинг перетворюється не лише на засіб візуального вираження, але й на інструмент соціальної активності та підтримки громадських ініціатив у містах.

Наприклад, в німецькому місті Ольденбург за сприяння місцевої урбан-скетчерської спільноти в червні 2022 року була організована виставка «A look at Odessa Urban Sketching group». Ця виставка стала можливістю показати місцевим жителям захопленість одеських урбан-скетчерів своїм містом, його архітектурою, неповторним колоритом і акцентувала значимість протидії окупаційним злочинам російської армії. Експозиція включала понад 50 скетчів з Одеси, а також розповідала про становище художників. Виставка також мала благодійний характер: роботи продавались групою «Oldenburg Helps eV» з метою подальшої допомоги Україні (Urban Sketcher, 2022).

Важливо також зазначити соціальну роль скетч спільнот, яка стала ще більш актуальною з початку війни в Україні. Спільні скетч сесії, до яких можуть доєднатися всі бажаючі як, наприклад, щотижневі зустрічі київської спільноти VMIU на різних локаціях Києва на яких окрім скетчингу ще відбувається спільне обговорення поточних та майбутніх проєктів сприяє популяризації скетчингу, залучення нових учасників та глядачів та усвідомлення важливості збереження і популяризації місцевих пам'яток та локацій. Таке «живе» відтворення місця не тільки репрезентує місце чи пам'ятку яку відтворив скетчер, але і занурює глядача в світ переживань і безпосереднього відношення до зображуваного об'єкта, робить скетч емоційно ближчим і робить унікальною таку «візуальну подорож».

Окремою складовою скетчингу є публікація скетчів в соціальних мережах. З огляду на швидкий розвиток цифрових технологій та програмного забезпечення для створення мистецтва, використання планшетів та графічних редакторів дозволяє скетчерам ефективно використовувати цифрові інструменти для швидкого створення скетчів та концепцій. Публікація скетчів українських митців у соцмережах сприяє підвищенню розуміння української культури в світовому контексті та приверненню уваги до її культурної спадщини, особливо під час злочинної російської інтервенції в Україну.

Публікації у соціальних мережах сприяють можливості організації віртуальних виставок та конкурсів скетчів. Віртуальні виставки стають все більш популярними в сучасному мистецтві, особливо завдяки соціальним мережам. Ці платформи не лише дозволяють показати скетчерам свою творчість широкій аудиторії, але й стимулюють їх до креативного розвитку через конкурси, тематичні виставки та взаємодію зі спільнотою. Однією з основних пере-

ваг віртуальних виставок є їх глобальна доступність, можливість отримувати відгуки і комунікувати з аудиторією з усього світу. Це розширює їх можливості отримати повноцінний фідбек та взаємодію з різноманітними культурними контекстами. Це не лише стимулює учасників спільноти до подальшого розвитку, але й надихає на активну участь у міжнародному мистецькому співтоваристві.

Висновки. Скетч спільноти займають помітне місце у сучасному мистецтві та суспільстві України, де суспільна значимість проявилась особливо актуально з початком російської агресії в Україні. Їхні дії спрямовані на збереження та популяризацію міської культури, відображення її унікальності та

краси через мистецьке вираження. Скетч-спільноти стають майданчиком для спільного творчого процесу, а також стимулюють громадську активність та обговорення соціальних та культурних питань. Публікація скетчів у соціальних мережах розширює їхню глобальну досяжність та сприяє просуванню української культури в світовому контексті. Віртуальні виставки та конкурси скетчів стають платформою для креативного розвитку та взаємодії між мистецтвом і глядачами з усього світу. Таким чином, урбан-скетч спільноти відіграють важливу роль у підтримці культурної спадщини, відображенні сучасних реалій та підтримці духу спільноти, особливо у складних соціальних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курилко Т. Середньовічна Англія в маргіналіях Псалтирів Латтрелла та Ратленда: Бакалаврська робота: (032 «Історія та археологія»). Український католицький університет. Кафедра історії; наук. кер: Н. Гонтарь. Львів: УКУ, 2021. 81с.
2. Майстренко-Вакуленко Ю. Рисунок українських художників в евакуації (1941–1945). Народознавчі зошити 2 (2021): 158.
3. Maystrenko-Vakulenko Y. Фронтний рисунок українських митців періоду Другої світової війни. Мистецтвознавчі записки 40 (2021): 57-66.
4. Нікітін А. Короткочасний рисунок як важлива складова сучасної художньої творчості. Мистецтвознавство України 20 (2020): 45-51.
5. Пашукова С., Чембержі Д., Дубрівна А. Скетчинг як ефективний інструмент творчої діяльності. Арт-Платформа. Київ: КМАЕЦМ, 2023. Вип 2, Том.8, С. 309-324.
6. Abrams M. The art of city sketching: a field manual. Routledge, 2021.
7. Barros Costa, Hugo, Salvador Gilabert Sanz, and Pedro Molina-Siles. 10 Years of Urban Sketching Imprint. Graphic Imprints: The Influence of Representation and Ideation Tools in Architecture. Springer International Publishing, 2019
8. Fredriksson C. Beyond Urban Sketching: Ethnographic Drawing as a Visual Analytical Method. Cultural Analysis, 21(1), 2023. 38-55.
9. Drawing Attention June 2022. URL: <https://urbansketchers.org/2022/05/31/drawing-attention-june-2022/> (дата звернення 02.03.2024).
10. Urban Sketcher verbinden Oldenburg und Odessa (2022) URL: https://www.nwzonline.de/oldenburg/urban-sketching-ausstellung-in-alter-maschinenhalle-oldenburg-trifft-odessa_a_51,7,4209096847.html# (дата звернення 09.03.2024).

REFERENCES

1. Kurylko T. (2021) Serednovichna Anhliia v marhinaliiakh Psaltyriv Lattrella ta Ratlenda. [Medieval England in the marginalia of Luttrell's and Rutland's Psalters] Bakalavr'ska robot: (032 «Istoriia ta arkeolohiia»). Ukrain'skyi katolytskyi universytet. Kafedra istorii; nauk. ker: N. Hontar. Lviv: UKU. 81. [in Ukrainian].
2. Maystrenko-Vakulenko Y. (2021) Rysunok ukrainskykh khudozhnykiv v evakuatsii (1941–1945). [Drawing of Ukrainian artists in evacuation (1941–1945)] Narodoznavchi zoshyty 2. 158. [in Ukrainian].
3. Maystrenko-Vakulenko Y. (2021) Frontnyi rysunok ukrainskykh myttsiv periodu Druhoi svitovoi viiny. [Front drawing of Ukrainian artists of the Second World War period] Mystetstvoznachchi zapysky 40. 57-66. [in Ukrainian].
4. Nikitin A. (2020) Korotkochasnyi rysunok yak vazhlyva skladova suchasnoi khudozhnoi tvorchosti. [Short-term drawing as an important component of modern artistic creativity.] Mystetstvoznachstvo Ukrainy 20. 45-51. [in Ukrainian].
5. Pashukova S., Chemberzhi D., Dubrivna A. (2023) Sketchinh yak efektyvnyi instrument tvorchoi diialnosti. [Sketchinch as an effective tool of creative activity] Art-Platforma. Kyiv: KMAETsM, Vyp 2, Tom. 8. 309-324. [in Ukrainian].
6. Abrams M. (2021) The art of city sketching: a field manual. Routledge.
7. Barros Costa, Hugo, Salvador Gilabert Sanz, and Pedro Molina-Siles (2019) 10 Years of Urban Sketching Imprint. Graphic Imprints: The Influence of Representation and Ideation Tools in Architecture. Springer International Publishing.
8. Fredriksson C. (2023) Beyond Urban Sketching: Ethnographic Drawing as a Visual Analytical Method. Cultural Analysis, 21(1). 38-55.
9. Drawing Attention June 2022. URL: <https://urbansketchers.org/2022/05/31/drawing-attention-june-2022/> (дата звернення 02.03.2024).
10. Urban Sketcher verbinden Oldenburg und Odessa (2022) URL: https://www.nwzonline.de/oldenburg/urban-sketching-ausstellung-in-alter-maschinenhalle-oldenburg-trifft-odessa_a_51,7,4209096847.html# (дата звернення 09.03.2024).